

Amikor az ember a világra jön, beleszületik egy tájba, egy társadalmi és politikai rendszerbe, egy kiterjedt családba, és végül a szűk családi körbe.

Az én születésem tája az Erdős-Kárpátok észak-keleti nyúlványa volt, az a sarok, amely dél felé kanyarodik a román határon. A legmagasabb hegycsúcs a mi környékünkön a Sztoj, amelynek hősapkáját néha még júniusban is látni lehet.

A hegylánc lábainál barátságos, alacsony, szőlőskertekkel borított dombok emelkednek.

Végül a dombok is elmaradnak, és megkezdődik a Tisza folyóig és azon is túl elterülő magyar alföld.

A hegyeket sűrű, leginkább bükk- és fenyőerdők borítják. Azok fölött annakidején a hegyi legelőkön legeltették juh- és birkanyájaikat a rutén pásztorok. A hegyekben farkasok, medvék, rókák, vadmacskák és még sokféle vadállat élt.

A vidék gazdag volt vizekben. A folyókban és patakokban a halak és rákok sokféle fajtája élt. A sziklákból szabadon buzogott az ásványvíz. Két tenyerünkől vályút formálva ittunk belőle.

Szülővárosom, Munkács a hegyek alatti dombvidéken, szőlőskertek alján fészkel.

A nyár nálunk meleg volt, de télen, úgy január végén - február elején a hőmérő higanyszála mínusz 20 fokra is leszállt.

Gyerek- és felnőttkorunkban barangoltunk a hegyekben, úsztunk a Latorca folyóban, korcsolyáztunk, síeltünk, szánkóztunk.

A közeli falvakból behordták termékeiket a parasztok, bőven volt vaj, tojás, baromfi, zöldség és gyümölcs.

A politikai keret, amelybe beleszülettem, az Osztrák–Magyar Monarchia volt, élén az idős I. Ferenc Józseffel, Isten kegyelméből Magyarország királyával, Ausztria császárával stb. stb.

A társadalmi rendszer nagyjában feudális volt. Az arisztokrácia hatalmas földbirtokait a parasztok művelték, nevetségesen alacsony fizetségért, amit a nagybirtokos részben természetben fizetett. Aránylag kevés volt az önálló és jómódú paraszt.

Az úgynevezett középosztály nagyiparosokból, entellektüellekből, magasabb rangú állami hivatalnokokból, katonatisztekből és egyházi személyekből állt. Utánuk következtek a kisiparosok, kiskereskedők, alacsony rendű hivatalnokok, tanítók, papok stb.

Szervezett munkásosztály nem létezett. A munkások és parasztok nagy része nyomorban élt.

Valamennyi társadalmi rétegben, kivéve a keresztény egyházat és a magas rangú katonai családokat, voltak zsidók. Némelyik elnyerte a bárói címet, és így tagja lett a nemességnek. Sok zsidó volt a nagyiparosok között, és szerepük erősen érezhető volt a monarchia kulturális életében. Sok volt a zsidó kiskereskedő. Kicsi, poros boltocskáikban főleg heringet, lisztet, sót, szappant és más olcsó árut tartottak; késő estig is készek voltak vevőiket kiszolgálni. Gyakran az üzlet mögött, kicsi, zsúfolt lakásokban laktak.

A kisiparosok között is sok volt a zsidó: cipészek, szabók, asztalosok, bádogosok – minden iparágban dolgoztak. A falvakban rendszerint volt egy-két zsidó boltos, ezek általában kocsmát tartottak. A falusi zsidók többsége alkalmi munkákból élt. Számos erdei munkás, házaló és hivatásos kéregető akadt köztük. Közülük csak kevésnek volt csekélyke földecskéje, amelyet megművelt.

Valahol olvastam, hogy abban az időben a parasztok 80 százaléka analfabéta volt. Ez a zsidókra nem vonatkozott, mert még a legszegényebbek is már 4–5 éves korukban tanultak írni és olvasni a chaderben (zsidó iskolaféle), – persze héberül.

Apámnak úgyszólván nem voltak rokonai. Egy öreg nagybácsin és nagynénin kívül, akik néha meglátogattak bennünket, nem tudok senkiről. Apai nagyapám, S I , koldusszegény volt. Gyalog járta be a hegyi legelőket, ahol elhullott birkák bőrét vásárolta fel. Áruját a hátán cipelte le a völgyekbe, ahol tímároknak adta el. Egy ízben éjszaka ment egy erdőn keresztül. A sötétben nekiment egy faágnak, és elvesztette egyik szemét. Azóta mint ismertetőjel ráragadt a „blinder I ”, azaz vak I elnevezés.

Fiatal korában jó külsejű fiú lehetett, mert nagyanyám, aki jómódú és tekintélyes szülők gyermeke volt, beleszeretett, és a család ellenkezése dacára feleségül ment hozzá. Házassága után szülei minden kapcsolatot megszüntettek vele. Úgy rémlik nekem, hogy nagyszüleim házassága, annak dacára, hogy nagy szegénységben éltek, boldog volt.

Apám nem tudta pontosan, hány gyereke volt szüleinek, mert egyesek közülük nagyon fiatalon, csecsemőkorban haltak meg. Az életben maradottak közül Apám volt a legidősebb, utána következett A nagybátyám és két leánytestvér, Sz és Cs. A két fivér kereskedő lett, A bőrárut és cipésszellékeket árult, Apámnak férfi- és nődivat-kereskedése volt. Mindkét lány varrónő lett, és jól kerestek.

Mint említettem, Apámék nagyon szegények voltak. Néhány példa arra, hogy ez gyakorlatilag mit jelentett.

Ennivalójuk csak szűkösen volt. A tej ritkaság volt a házban. Apám mezitláb járt. Különböző könnyebb-nehezebb alkalmi munkákkal keresett filléreket: apró gyerekekre vigyázott, a piacról nehéz kosarakat cipelt házakhoz, a szombatra szánt baromfit vitte a rituális metszőhöz, és ha kellett, meg is kopasztotta azokat. Az összekuporgatott fillérekből ruházta magát; ha lehetett, még haza is adott valamit. Gyakran nem mert iskolába menni, mert nem volt füzete, ceruzája, olvasókönyvről nem is beszélve. Emiatt sokszor előfordult, hogy nem tudta elkészíteni házi feladatát, s ezért a tanító úr nádpálcával megverte. A verés ceremónia volt. A tanító úr fenn a katedrán trónolt, a kis „bűnösnek” le kellett térdelnie a